

Dendroloģisko stādījumu nozīme ainavā

Vēsturisko parku apstādījumu apsaimniekošana

Meža dienas 2020
Jelgavas novads, Jaunsvirlaukas pagasts,
Staļģene
2020. gada 29.septembris

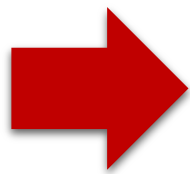
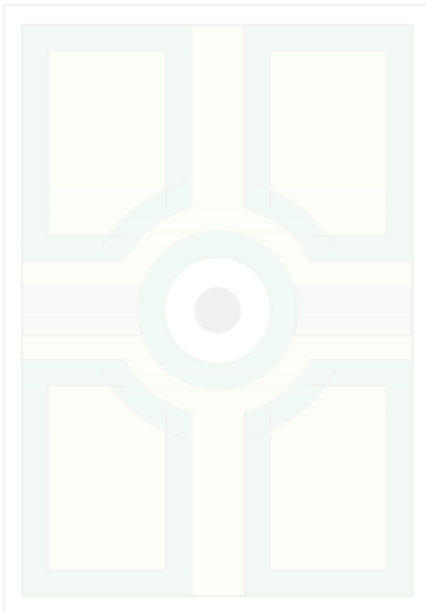
Dr.arch. Kristīne Dreija
SIA 'Veido vidi'
Ainavu arhitekte
kristine.dreija@gmail.com

Saturs

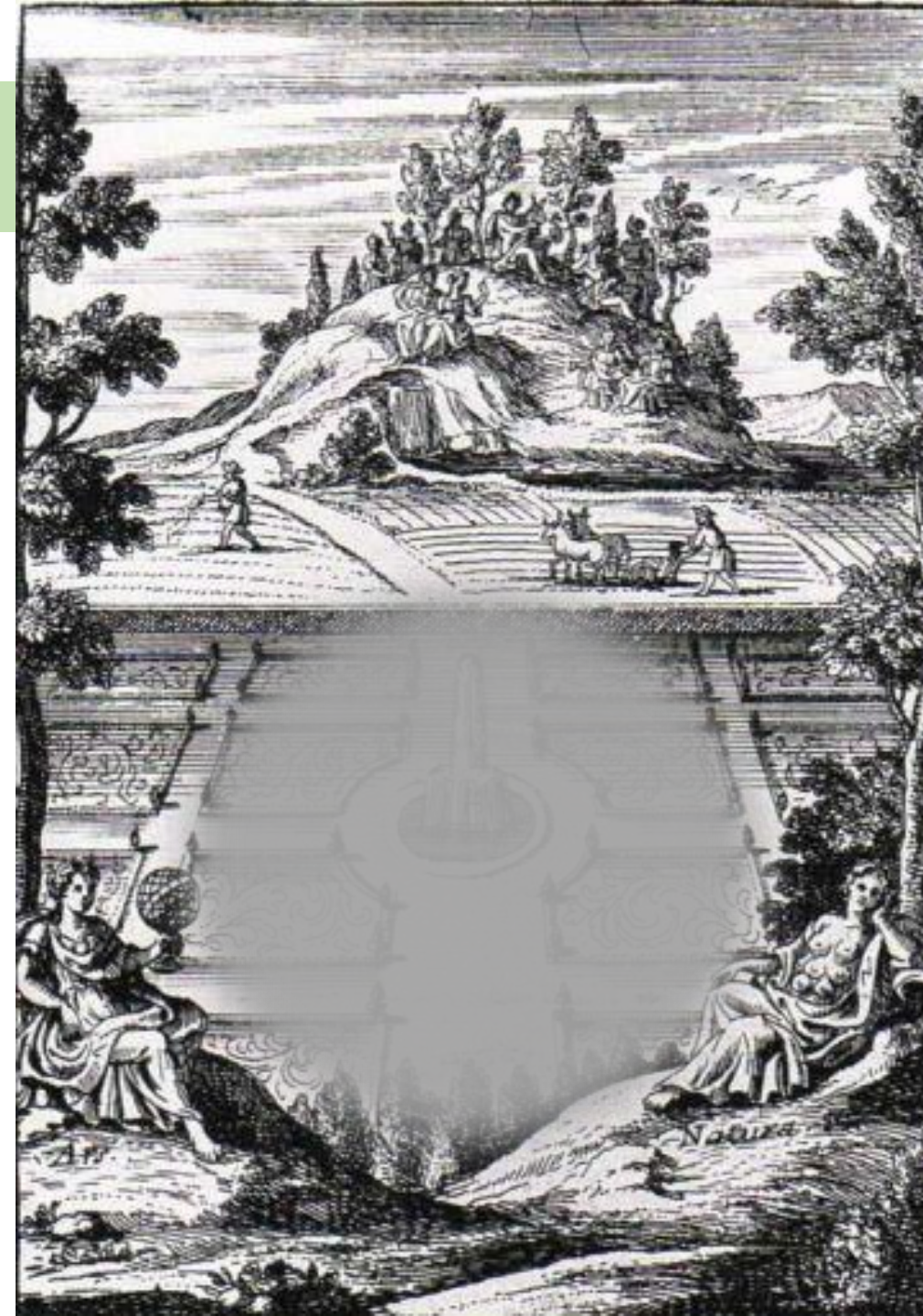
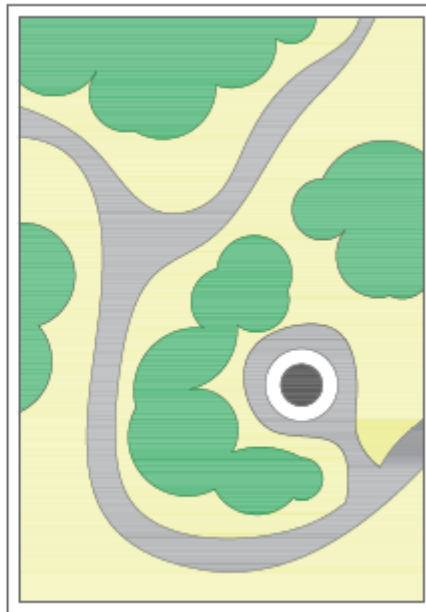
- 1. Dendroloģisko stādījumu nozīme ainavā:**
 - Vēsturisko parku filozofija
 - Parku stādījumi
 - Kokaugu vērtības
- 2. Vēsturisku parku apstādījumu apsaimniekošana:**
 - Vēsturisko stādījumu kopšana
 - Jaunu stādījumu veidošana un kopšana

FILOZOFIJA... 17.gs. II puse

Regulārie dārzi



Angļu ainavu dārzs



FILOZOFIJA... 18.gs. I puse



Akmeņu un ūdens ainava Jeholā, Ķīnas provincē
Ķīniešu mākslinieka zīmējums, 1713. gads.
Fotokopija no Lielbritānijas muzeja

- Vai Angļu ainavu dārzu pamatā ir Ķīnas *nepieradinātās* dabas filozofija?

- Vienalga vai ķīniešu dārzu ideja ir pārnesta tieši vai netieši, mēs (angļi) esam pirmie Eiropā, kas šo ainavas *garšu* ir ieviesuši šeit.

/RICHARD OWEN CHAMBRIDGE – angļu dzejnieks un
esejists/

FILOZOFIJA

„ Mēs esam atklājuši **perfekcijas būtību**. Mēs esam pasaulei iedevuši **patiesu (īstenu) dārza ainavas modeli**.

Ļaujiet citām valstīm atdarināt vai sabojāt (sagrozīt / mainīt) mūsu radīto dārza plānošanas gaumi.

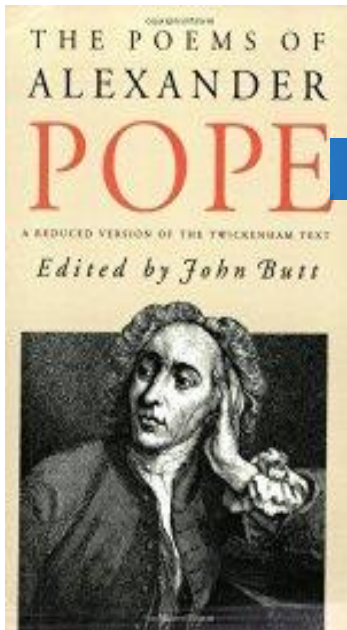
Bet ļaujiet tam valdīt šeit, uz sava **zaļā troņa**, oriģinālam - **tās elegantā vienkāršībā**”.

/Horace Walpole

18.gs. angļu rakstnieks, mākslas vēsturnieks, antikvārs, mentors/



Joseph Addison



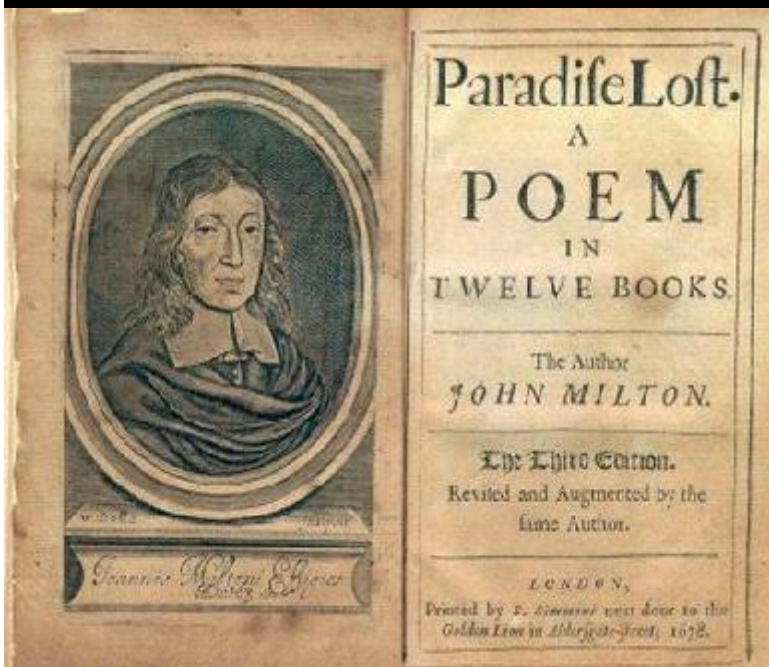
Angļu ainavu parka **filozofijas** pirmsākumi

J. Addison (1672–1719)

A. Pope (1688–1744)

J. Milton (1608–1674)

Literāti



Dzejnieka Džona Miltona (J. Milton) episkā poēma

„Zudušā paradīze” („*Paradise Lost*”) **akcentēja**

izlocītas līnijas, dabiskas ūdenkrātuves, lauku

paugurus un mežainu apvidu

Mākslinieki



Claude Lorrain



Jean-Antoine Watteau



François Boucher

C. Lorrain (1600–1682)

J.-A. Watteau (1684–1721)

F. Boucher (1703–1770)

W. Gilpin (1724–1804)

Mākslinieks Viljams Gilpins (*W. Gilpin*) apkopoja **varenuma**

(*sublime*) **un skaistuma** (*beauty*) jēdzienus un radīja

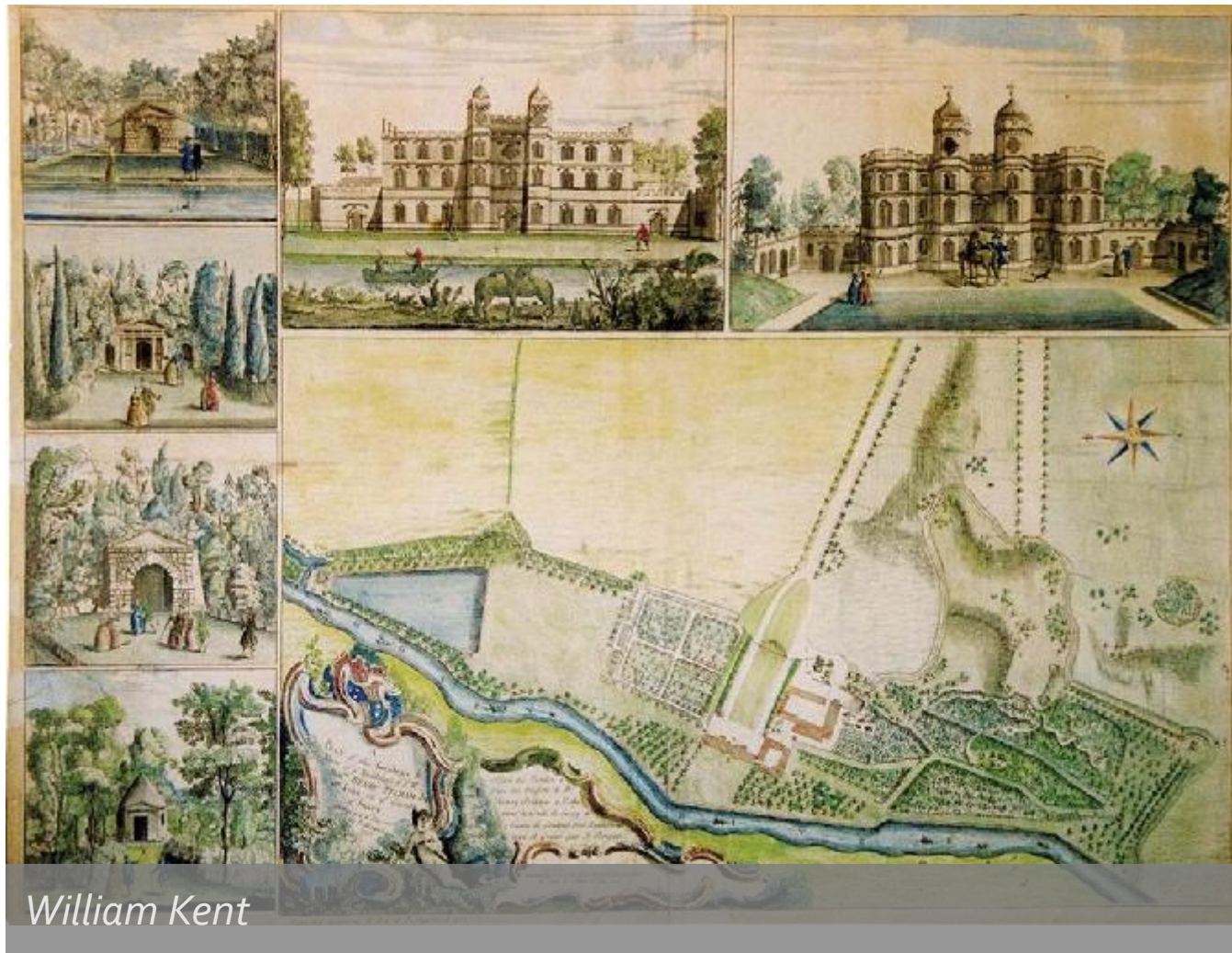
gleznieciskuma (*picturesque*) teorijas.

Ainavā caur dārzu un parku realizāciju tiek ienesta **skatu**

daudzveidība, pārsteigums, sentiments, izmantojot tādus

ainavas kompozīcijas veidotājus kā **sānu kulises, fonu, tālāko**

plānu, gaismas un ēnas spēles, attālumus utt.



Arhitekti

W. Kent (1685–1748)

L. Brown (1716–1783)

H. Repton (1752–1818)

Angļu arhitekts Viljams Kents (W. Kent), bija persona, kas, kā teica rakstnieks Horass Volpols (H. Walpole): „*pārlēca pāri žogam un ieraudzīja, ka visa daba ir dārzs*”

Arhitekti

18. gs. 60. un 70. gados par dārza dizaina līderi kļuva **Lanselots Brovns** (*Lancelot (Capability) Brown*), kas iespējams ienesa angļu dārzos to pilnīgāko izteiksmi.

Kad L. Brovns radīja ainavu balstītu uz esošo estētikas teoriju, viņš vienlaicīgi sagrāva daudzus formālos dārzus.



Lancelot (Capability) Brown. Blenheimas pils ainava

Viens no viņa kritiķiem bija zviedru izcelsmes arhitekts **Viljams Čambers** (*William Chambers*), kas 1772. gadā savā disertācijā par austrumu dārzkopību izteica asas kritikas par L. Brovna radītām **drūmā meža un dziļo, saules neaizsniedzamo ieleju dārza noskaņām.**

Dārzu un ainavu parka pirmsākumi Latvijā

F. B. Rastrelli (*Bartolomeo Francesco Rastrelli, 1675–1744*)

S. Jensens (*Severin Jensen 1723 – pēc 1809*)

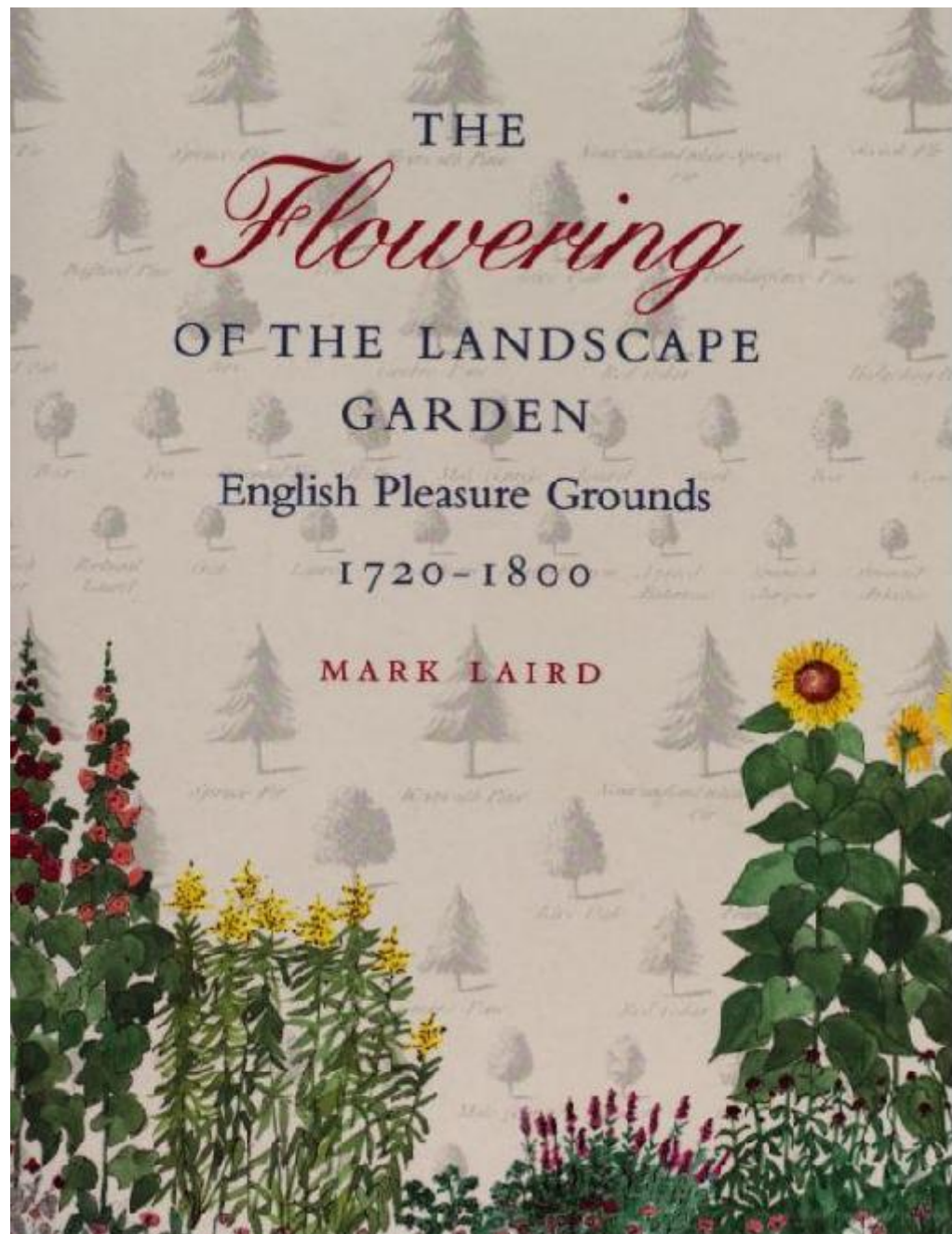
Dž. Kvarengi (*Giacomo Antonio Domenico Quarenghi, 1744–1817*)

J. G. Ādams Berlics (*Johann Georg Adam Berlitz, 1753–1837*)

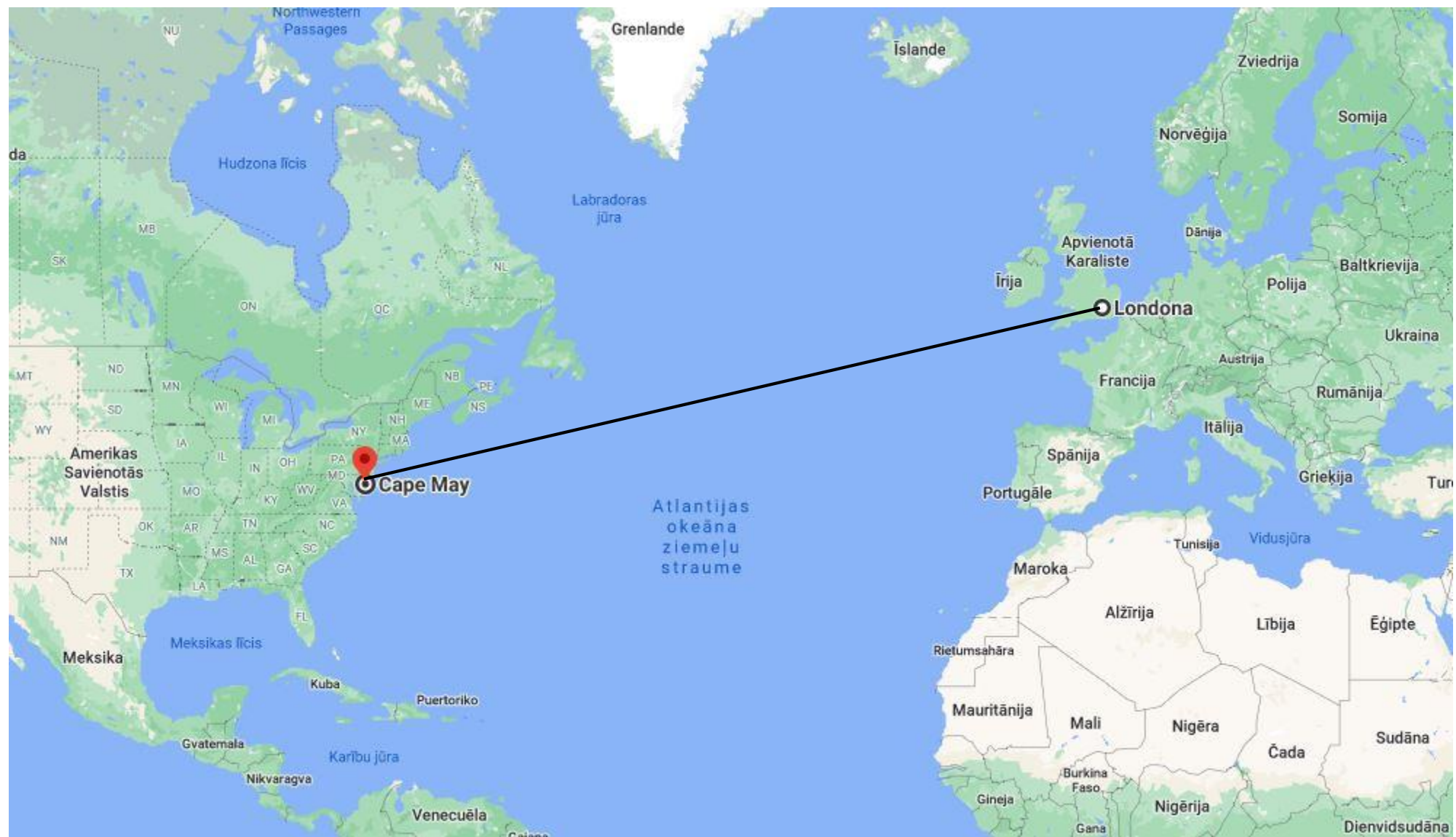
G. F. F. Kūfalts (1853–1938)



G. Kūfalta izstrādāts Pelču muižas rekonstrukcijas un paplašināšanas plāns (1902) [no I.M.Janelis, Latvijas muižu dārzi un parki]



- Ikviens, kas ierodas Viktorijas jūras kūrortā Keipmejā (Cape May), Ņūdžresijā (ASV) var būt ļoti pārsteigts tur atrodot pirmo stādu audzētavu angļu ainavu dārziem. Delavēras līča krastos, gadsimtu pirms vilciena satiksme savienoja pussalu Ņujorka – Filadelfija, **priedes un skujkoki tika regulāri transportēti ar kuģiem uz Londonu.** Jauno kalmiju un magnoliju stādi tika izrakti vietējos mežos, sasieti sūnu saišķos, iepakoti kastēs un slepeni novietoti zem kuģu kapteiņa gultas kā īpašas dārgakmeņu kravas.
- 18.gs. Ziemeļamerikas savvaļas priedes un magnolijas noteica angļu ainavu dārziem nepieciešamo raksturu / noskaņu.

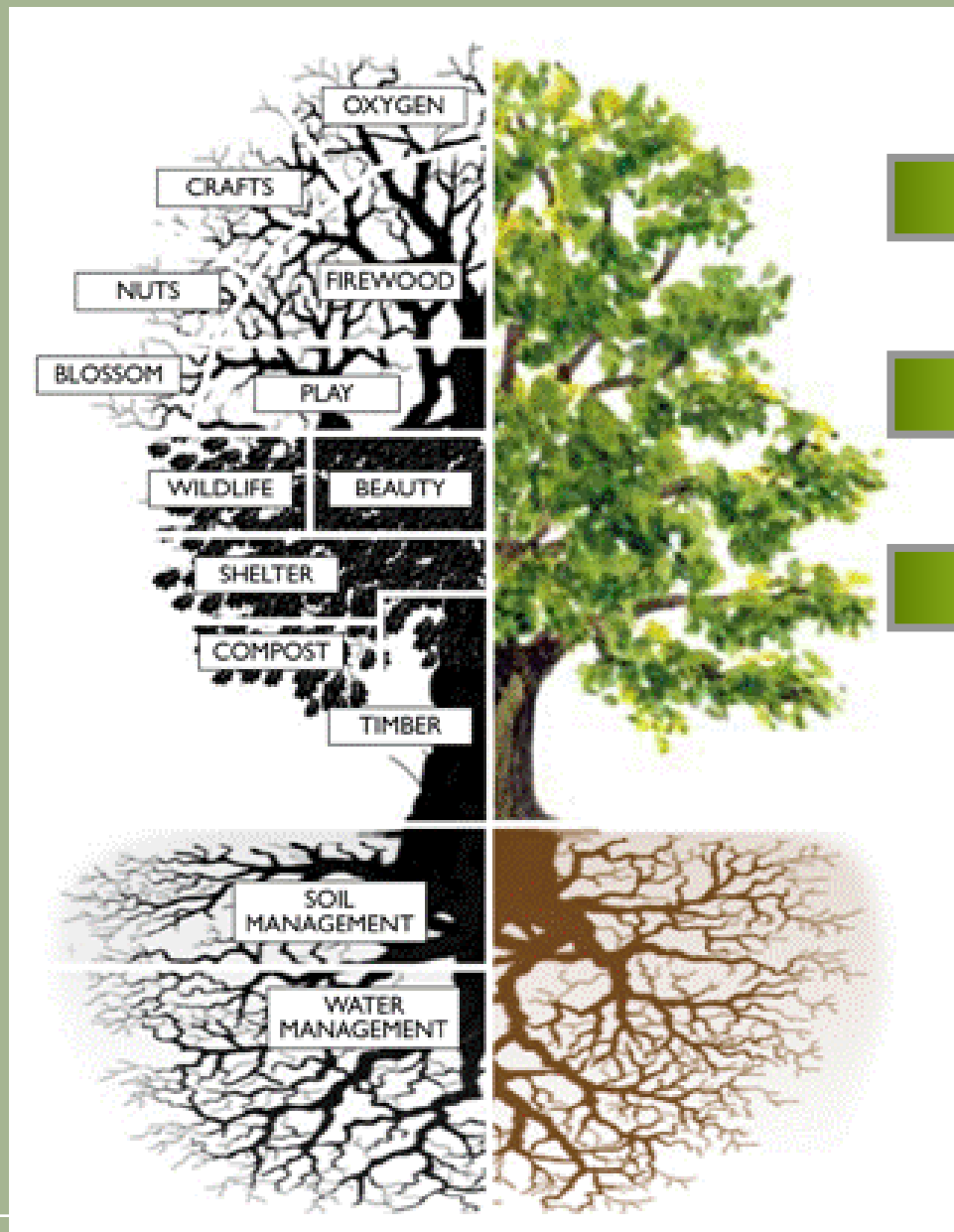




Branitzer park, Vācija (2017.gads)

Krievijas piemērs – vietējās sugas

VĒSTURISKO PARKU DABAS VĒRTĪBAS

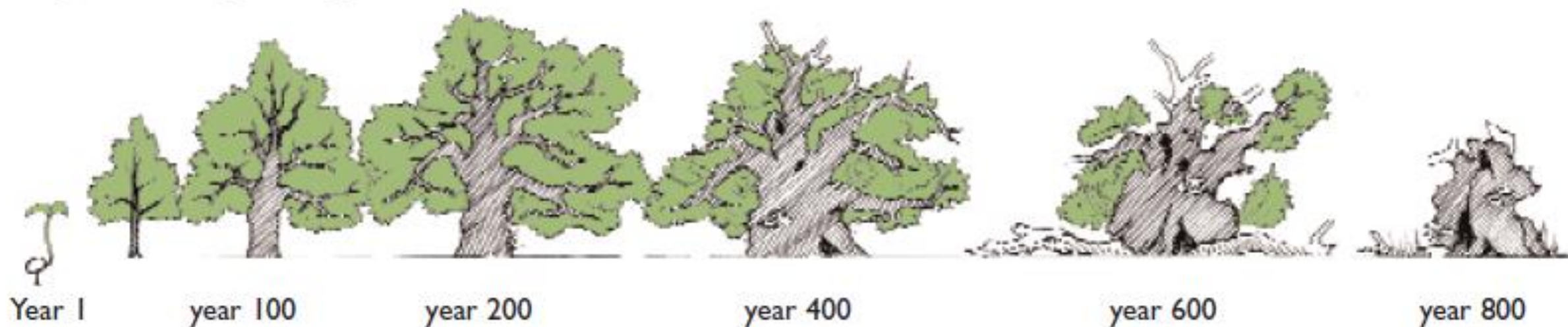


AINAVU EKOLOĢIJA

DENDROLOĢISKĀ UN
BIOLOĢISKĀ DAUDZVEIDĪBA

ESTĒTISKĀS KVALITĀTES

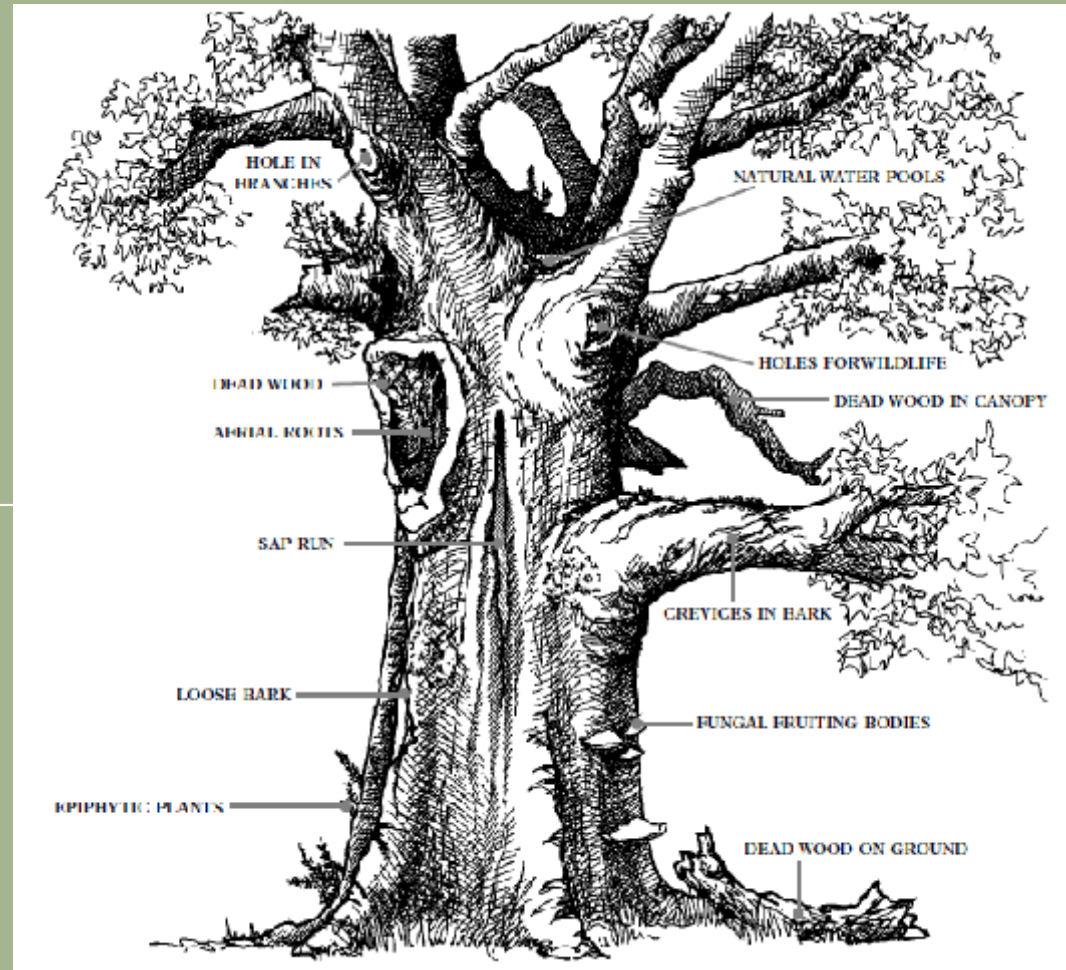
Vēsturiskās dendroloģiskās vērtības – *introducētās sugas, taksonu daudzveidība*



Pievienotās bioloģiskās daudzveidības vērtības – *sugu dzīvotnes, mikroklimats*

Bioloģiskās daudzveidības indikatori

- (1)**seni koki** (dižkoki), nokaltuši koki un zari, kritalas, celmi, dabumaini koki, zaru un lapu kaudzes, akmens kaudzes, u.c.;
- (2)**daudzveidīga ainaviskā vide** – lauces, krūmu grupas, reti un cieši stādītas koku grupas
- (3)**parka apsaimniekošanas** intensitāte un kvalitāte
- (4)**saglabāta tieša** sasaiste ar apkārtnes dabiskiem biotopiem.



1999. gadā tika izdota rokasgrāmata „Senie koki: labas pārvaldības vadlīnijas” („*Veteran Trees: A Guide to Good Management*”)

VĒSTURISKO PARKU DABAS VĒRTĪBAS

Ja no vēsturiskiem dārziem un parkiem tiek regulāri aizvākta bojā gājusi koksne un izzāgēti seni koki, tad parks zaudē vidēji **20 %** no tajā sastopamām sugām (*Hermy, M., Cornelis, J., u.c.*)

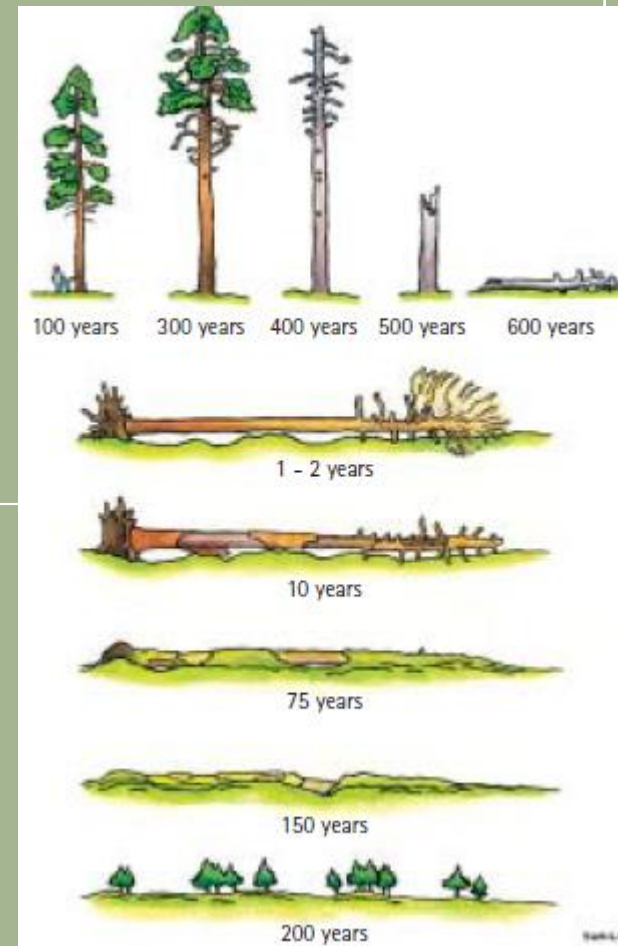


Bioloģiskās daudzveidības vērtības un nozīme



Dižkoks, pat ja tas ir nokaltis, ir **ainaviski un kultūrvēsturiski vērtīgs** arī pēc koka nāves.

Tā stumbrs var saglabāties vairākus gadu desmitus, atsevišķos (dižozolu, dižpriežu) gadījumos pat gadu simtus...



„Life in the Deadwood: A Guide to Managing Deadwood” (2002)

Bioloģiskās daudzveidības vērtības un nozīme

Augsnes gliemežiem ir svarīgs augsnes mitrums, liels kritušo lapu daudzums un arī kritalu esamība, tādēļ parkos, atkarībā no to „sakoptības”, gliemežu daudzveidība ir daudz zemāka, nekā dabiskos mežos



Snēpeles muižas parks, lapu kaudzes rudenī

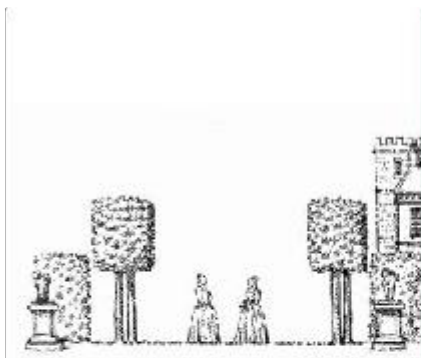
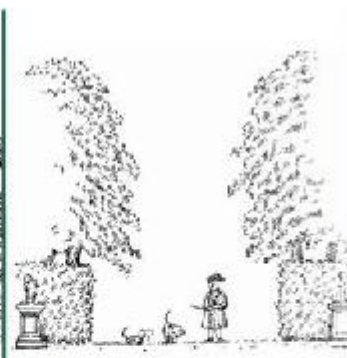
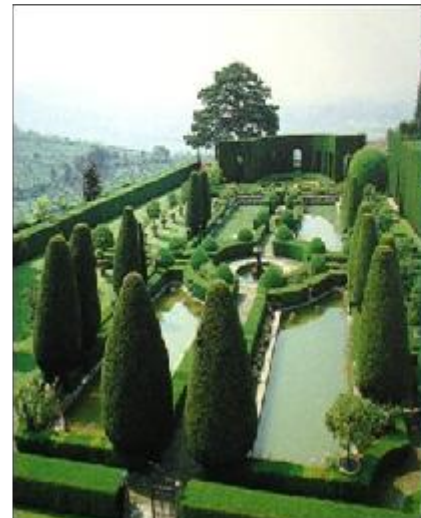


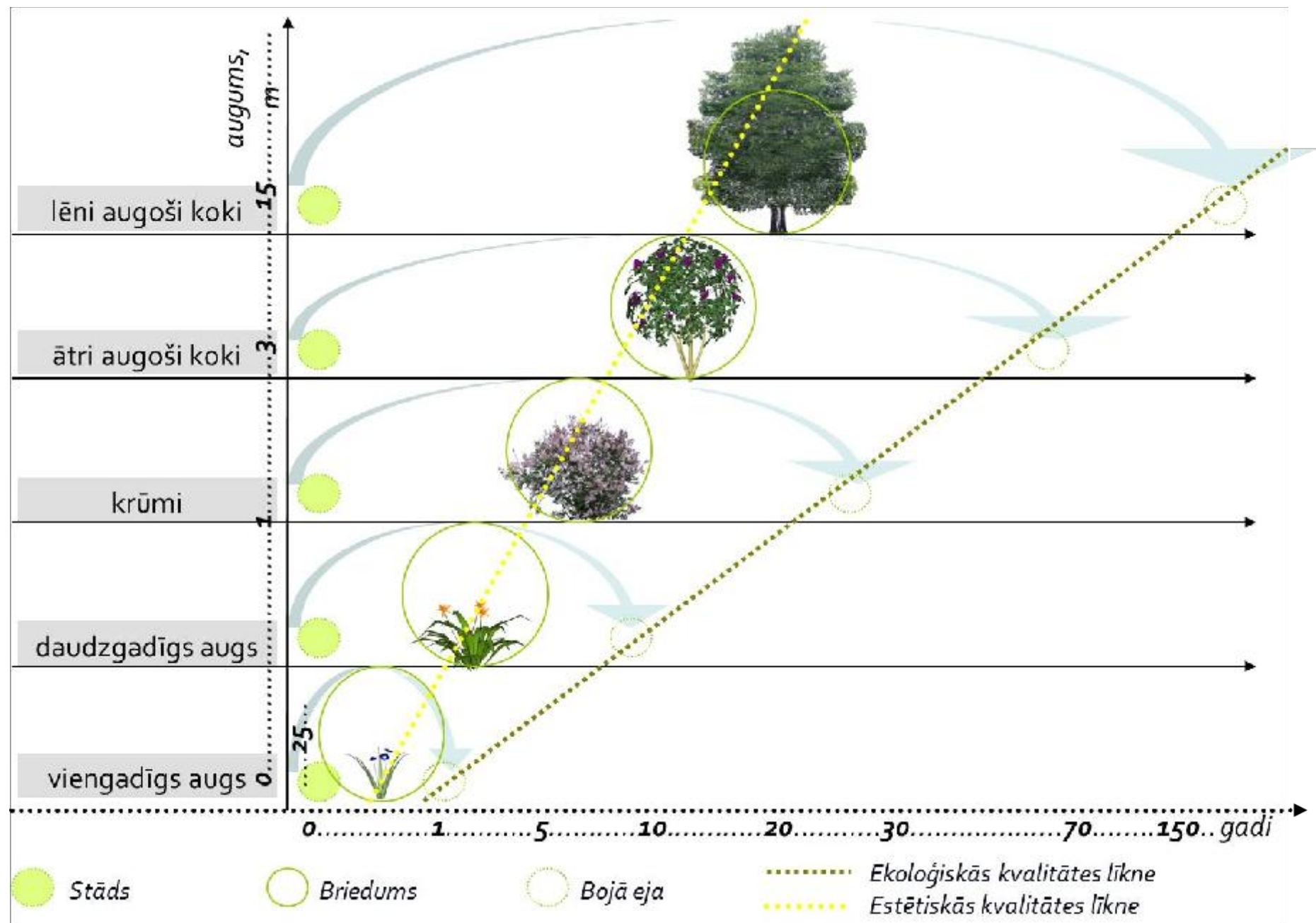
Remtes muižas parks, vēja izgāzts koks ar visām saknēm

Bioloģiskās daudzveidības vērtības un nozīme

Koku rindas un alejas kā lineārie ainavas elementi ir svarīgi pārvietošanās koridori gan sīkspārņiem, gan daudzām citām dzīvnieku sugām

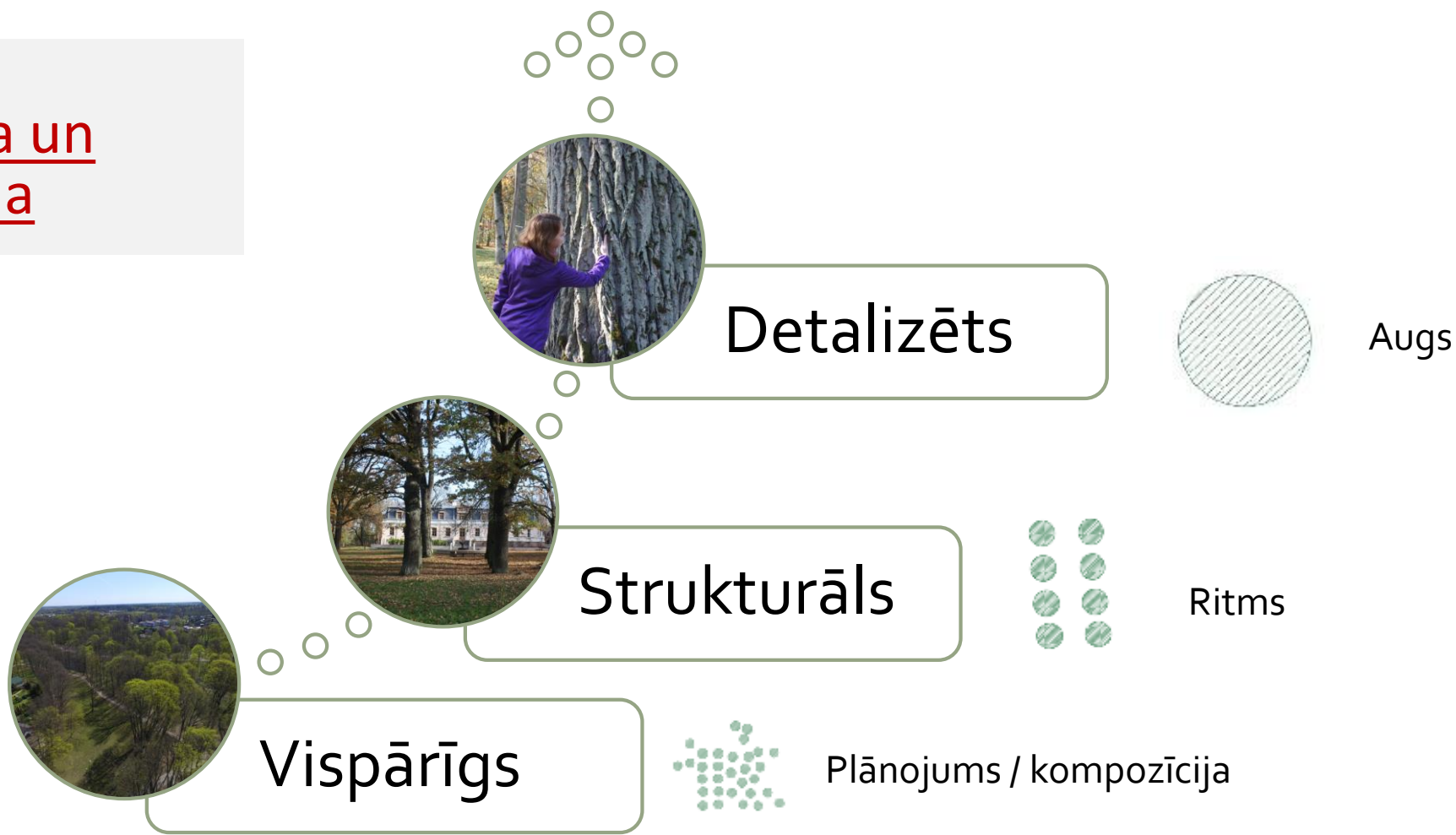


				
16.–17. gs.	18. gs.	19. gs.	20. gs.	21. gs.
<i>Renesanses dārzi. Formāla liepu aleja, cirptu bosketu iekļauta</i>	<i>Angļu ainavu parki. Liepu aleja atgūst dabisku formu un krūmu grupas ieskauj stumbrus</i>	<i>Angļu ainavu parki. Koku un krūmu grupas attīstījušās savvaļā</i>	<i>Dārzu un parku degradācija. Ir zudusi sākotnējā kompozīcija un veidojas jauna veģetācija</i>	<i>Dārzi un parki kā mantojums. Oriģinālā kompozīcija un ritms ir mazinājies</i>
				



Vēsturiska parka stādījumu apsaimniekošana

- Stādījumu apsekošana un novērtēšana



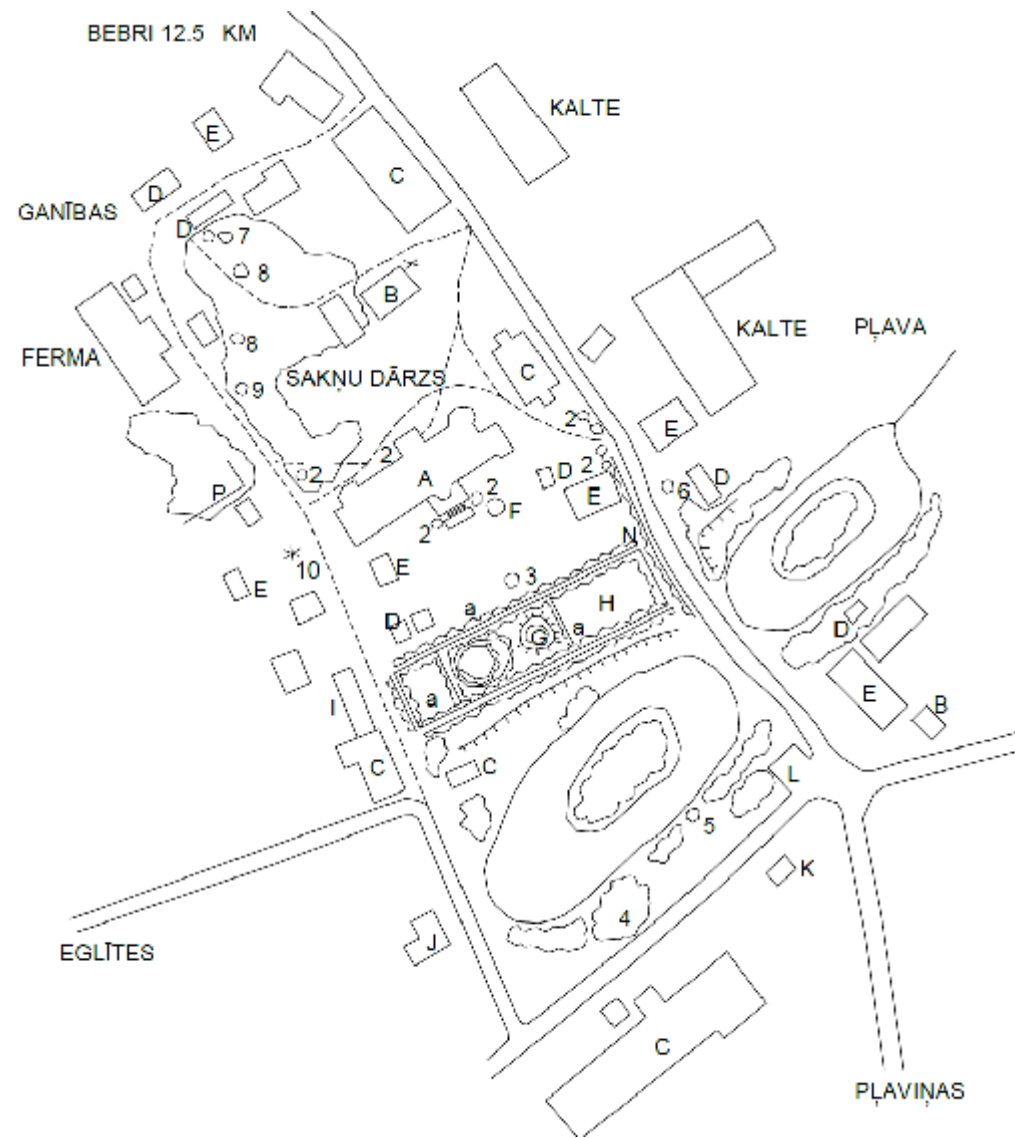
Vēsturiska parka stādījumu apsaimniekošana

- Stādījumu apsekošana un novērtēšana

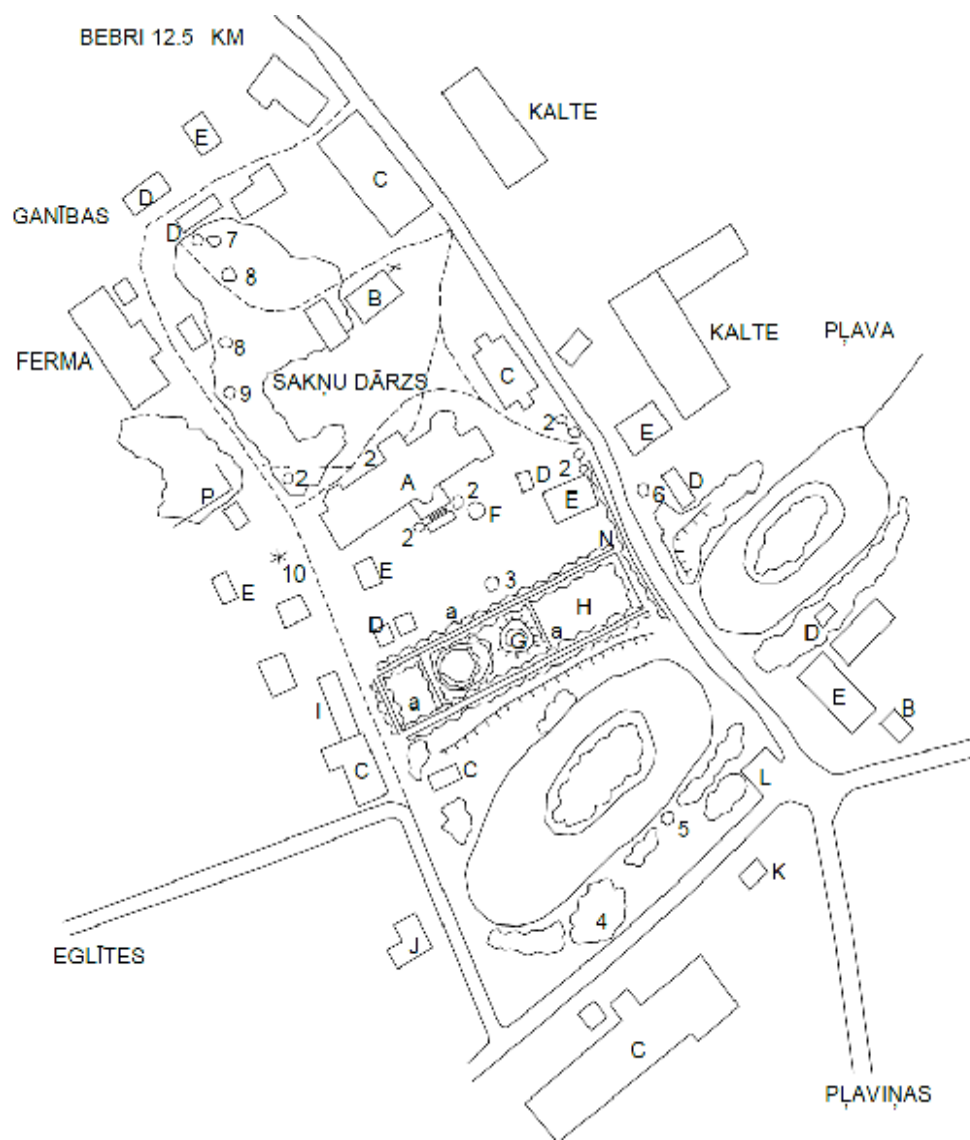
- Kompozīcija
- Ritms (grupas, līnijas, apli, utt.)
- Stādījumu identificēšana un novērtējums (taksoni, mērījumi, dzīvotnes, vitalitāte, u.c. kritēriji)



Odzienas muiža



Odzienas muiža



Vēsturiska parka stādījumu apsaimniekošana

- Stādījumu apsekošana un novērtēšana
- Ritms (grupas, līnijas, aplī, utt.)



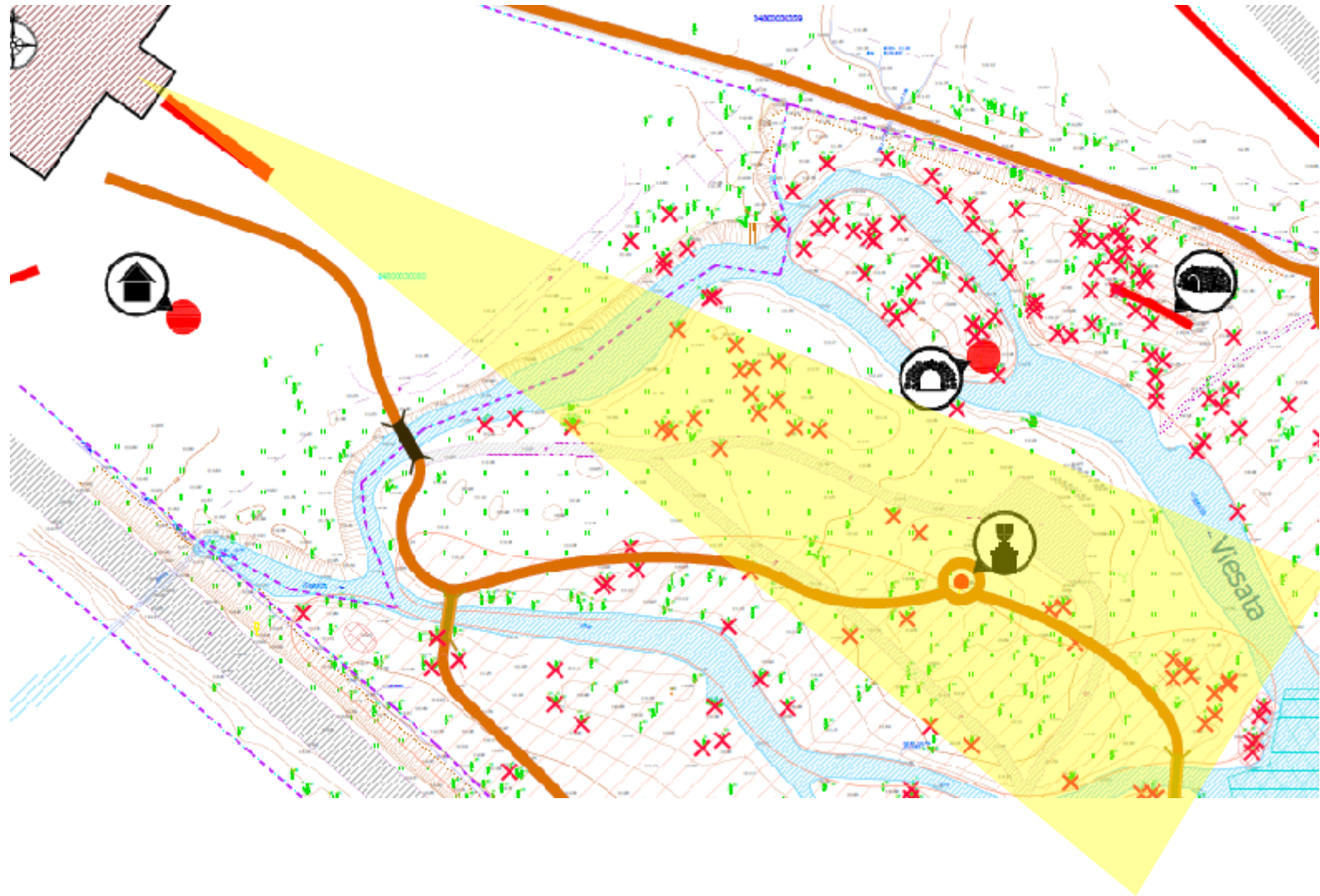
Vēsturiska parka stādījumu apsaimniekošana

- Stādījumu apsekošana un novērtēšana
 - Stādījumu identificēšana un novērtējums (taksoni, mērījumi, dzīvotnes, vitalitāte, u.c. kritēriji)



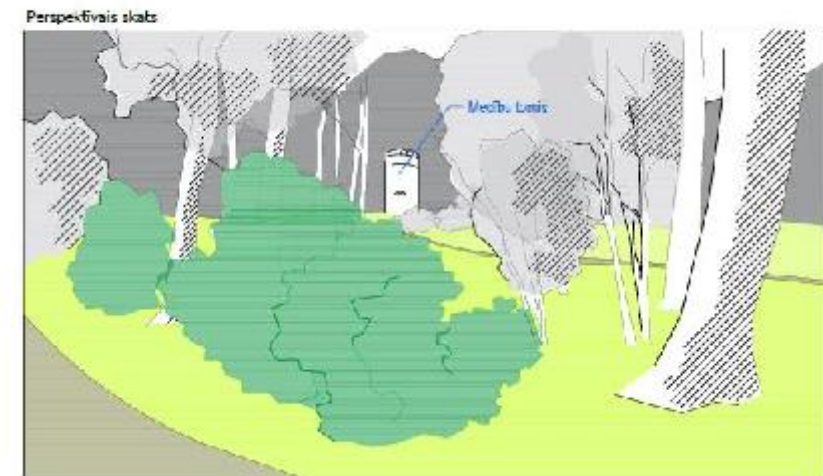
Vēsturiska parka stādījumu apsaimniekošana

- Stādījumu kopšanas pasākumi
- Kompozīcijas atjaunošana / Skatu veidošana



Vēsturiska parka stādījumu apsaimniekošana

- Stādījumu kopšanas pasākumi
- Kompozīcijas atjaunošana / Skatu veidošana



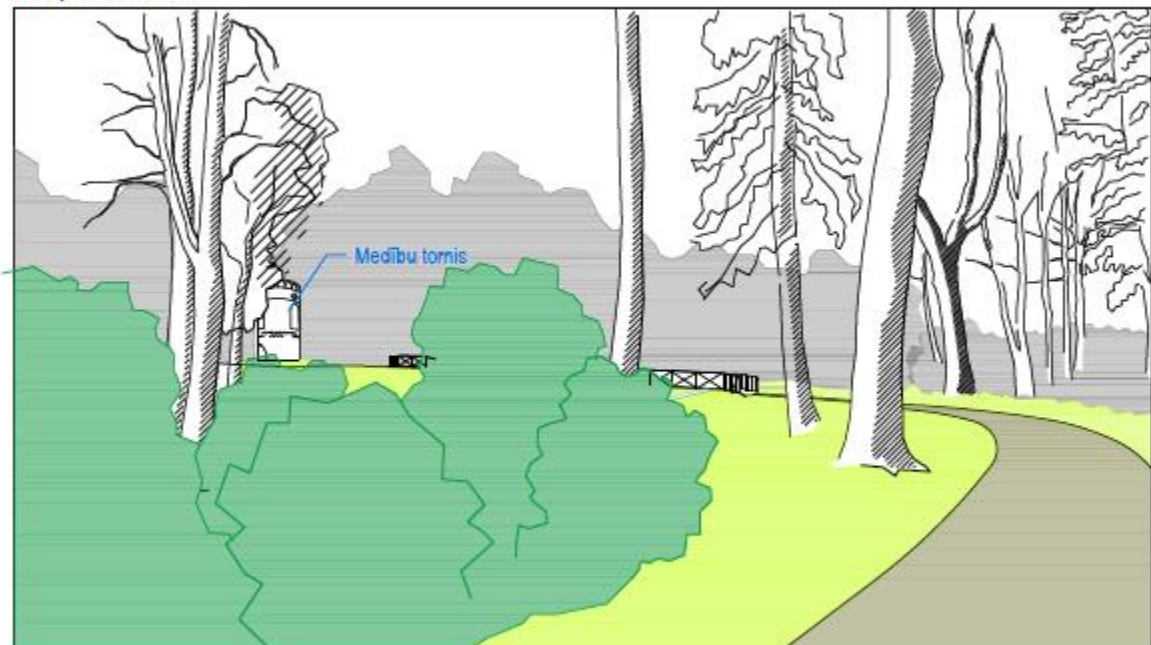
Vēsturiska parka stādījumu apsaimniekošana

- Stādījumu kopšanas pasākumi
- Atbrīvošana no sējeņiem

Esošs attīstāms skats



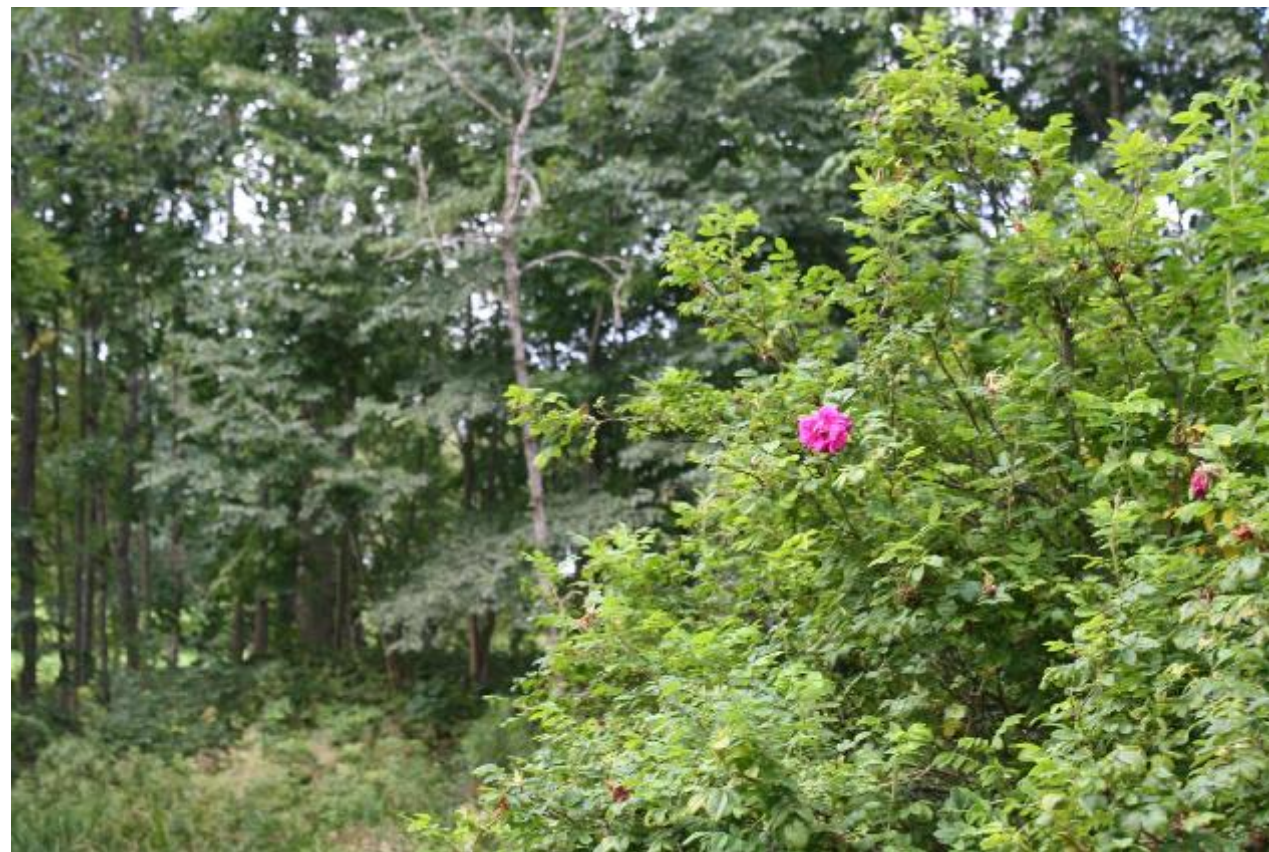
Perspektīvais skats



Vēsturiska parka stādījumu apsaimniekošana

- Stādījumu kopšanas pasākumi

- Agresīvo augu ierobežošana

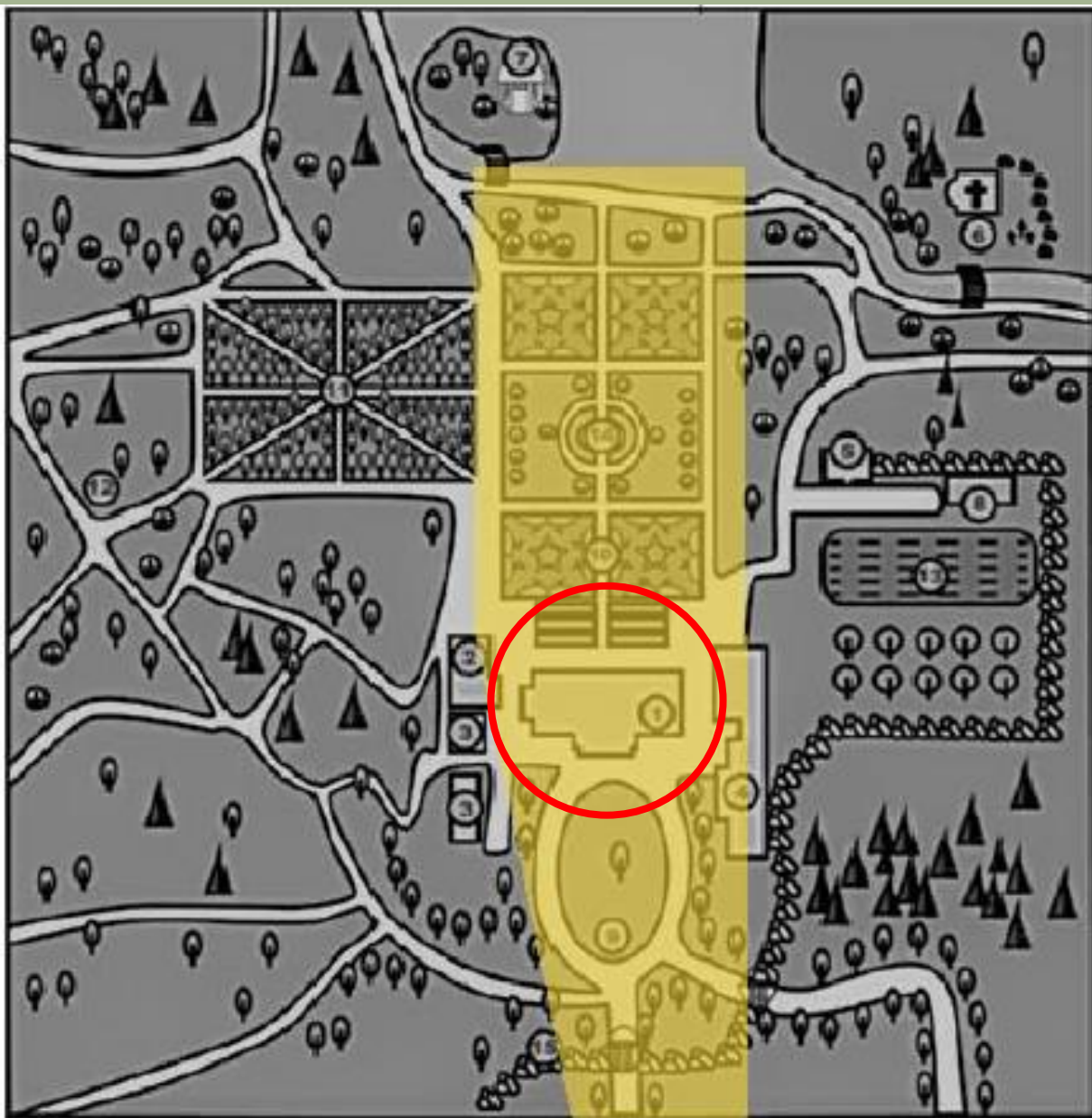


Vēsturiska parka stādījumu apsaimniekošana

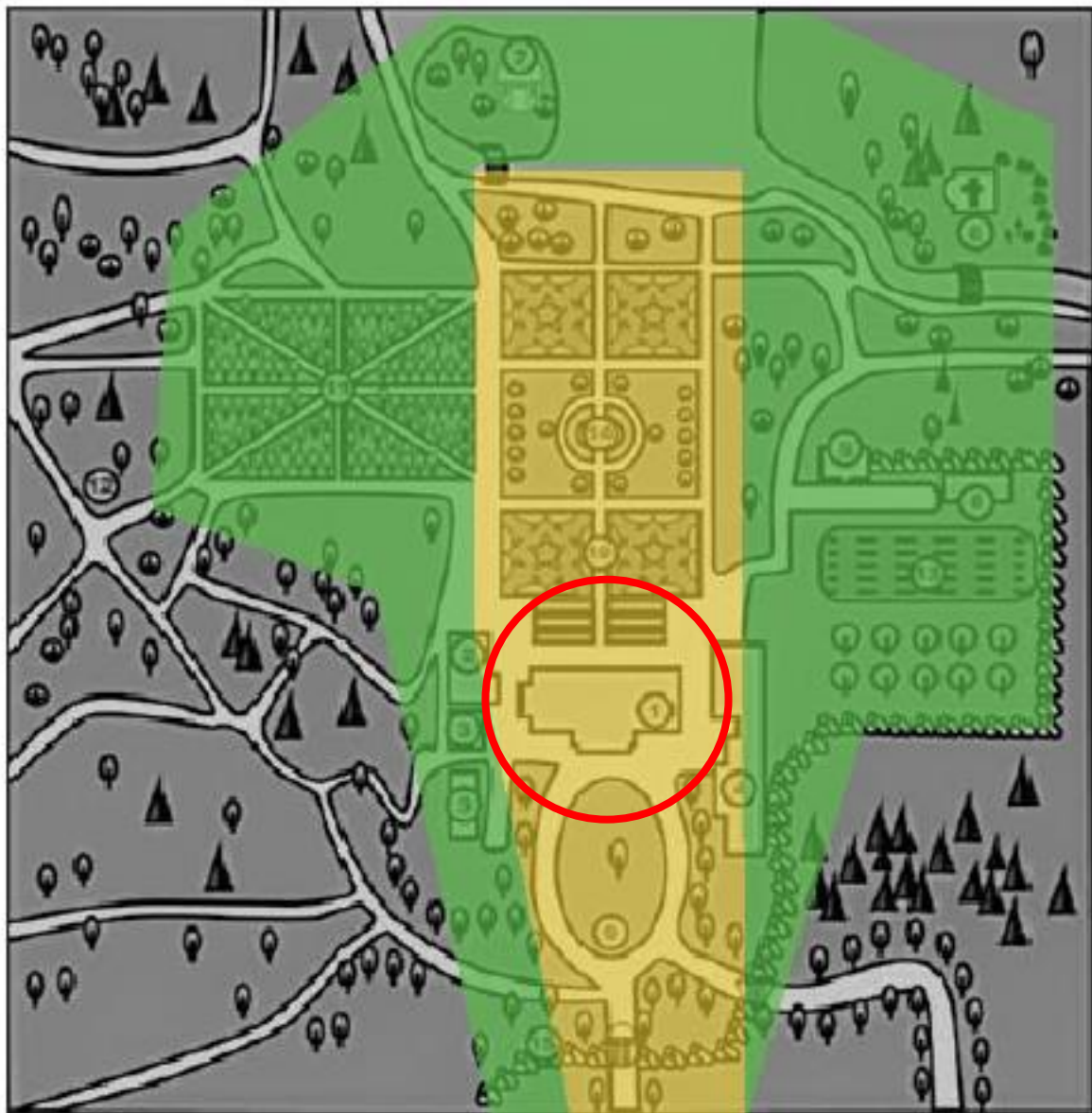
- Auga kopšanas pasākumi

- Auga nostiprināšana

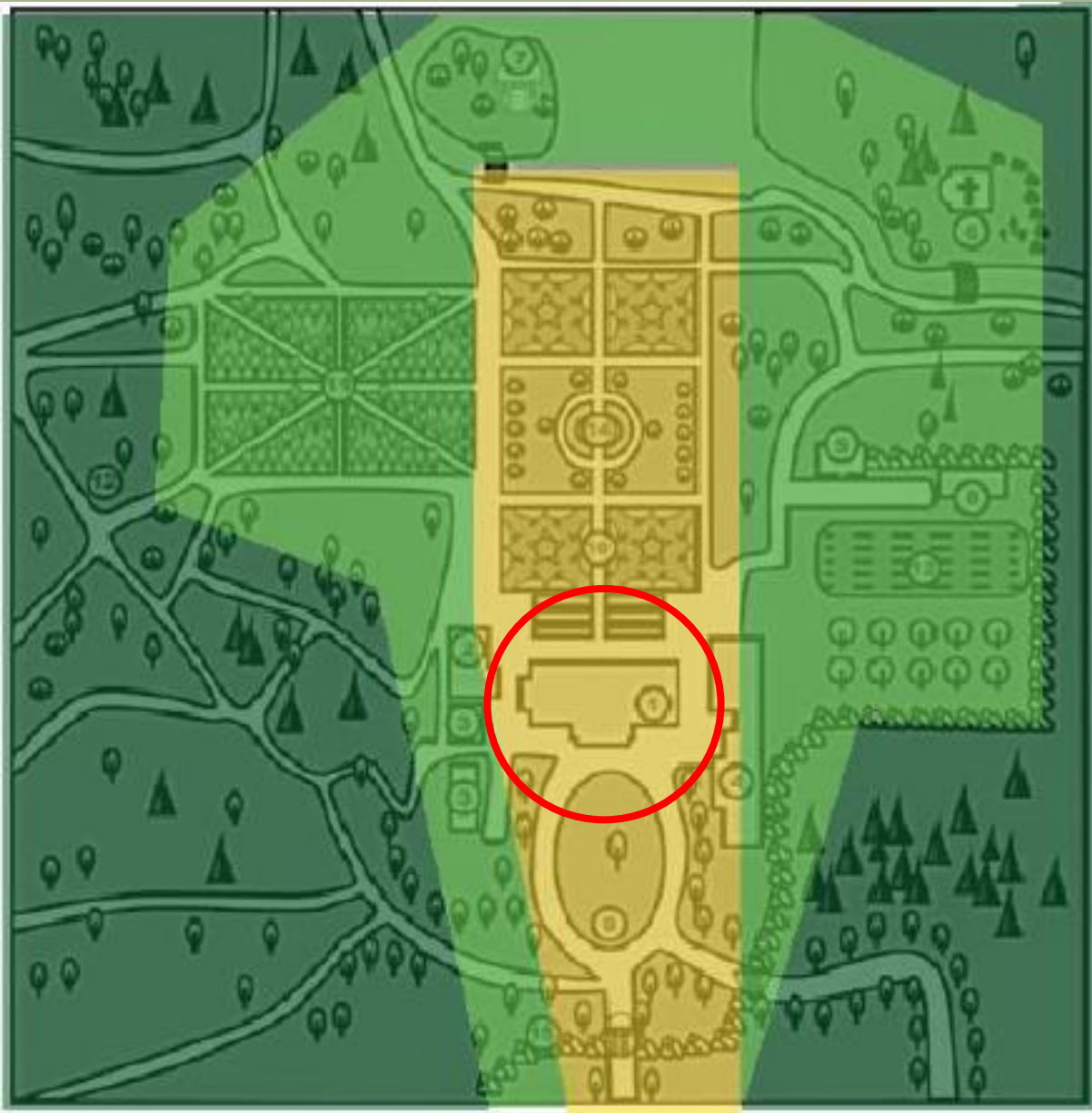




Intensīvi kopta teritorija



Mazāk intensīvi kopta teritorija



Mežaparka teritorijas
Dominē dabiskā ainava



Drothinholmas pils parks (2011) ZVIEDRIJA

FLORENCES HARTA (1981)

- Ārkārtīgi svarīga ir **nepārtrauktība** vēsturiskā dārza kopšanas procesā. Tā kā augu valsts ir dārza pamatmateriāls, tad tās uzturēšanai nemainīgā stāvoklī nepieciešamas gan atsevišķas, gan periodiskas ilgtermiņa nomaiņas (**izciršana un jaunu koku stādīšana to vietā**).
- Periodiski nomaināmo koku, krūmu, augu un puķu sugas jāizvēlas, ņemot vērā jau **izveidojušos un atzīto praksi** katrā botāniskajā dārzā vai dārzkopības reģionā, nosakot sākotnēji augušās sugas un saglabājot tās.



Vēsturiska parka stādījumu apsaimniekošana

✓ VEĢETĀCIJA

- Vēsturiskie stādījumi → kompozīcijas un skatu līniju atjaunošana



Skatu līnijas. Parka ainavas tuvāku un tālāku skatu līniju veidošanas pamatprincipi

Vēsturiska parka stādījumu apsaimniekošana

✓ VEĢETĀCIJA

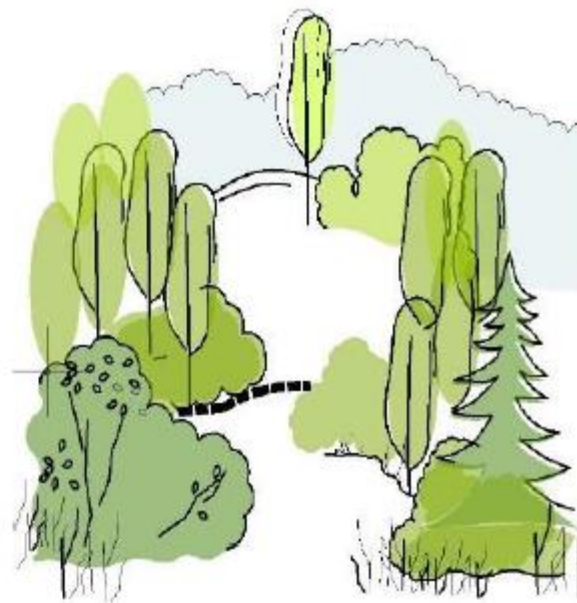
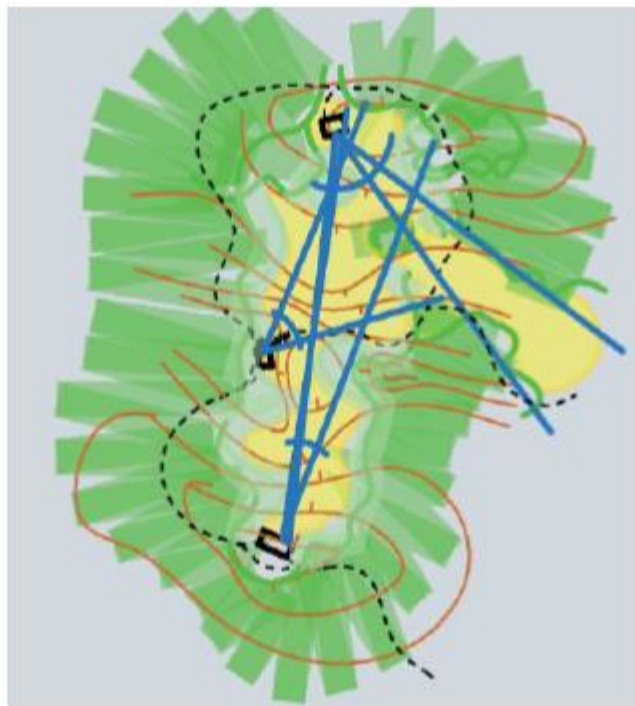
- Vēsturiskie stādījumi → kompozīcijas un skatu līniju atjaunošana



Skatu līnijas virzoties pa parka pastaigu takām. Parka ainavas tuvāku un tālāku skatu līniju veidošanas pamatprincipi

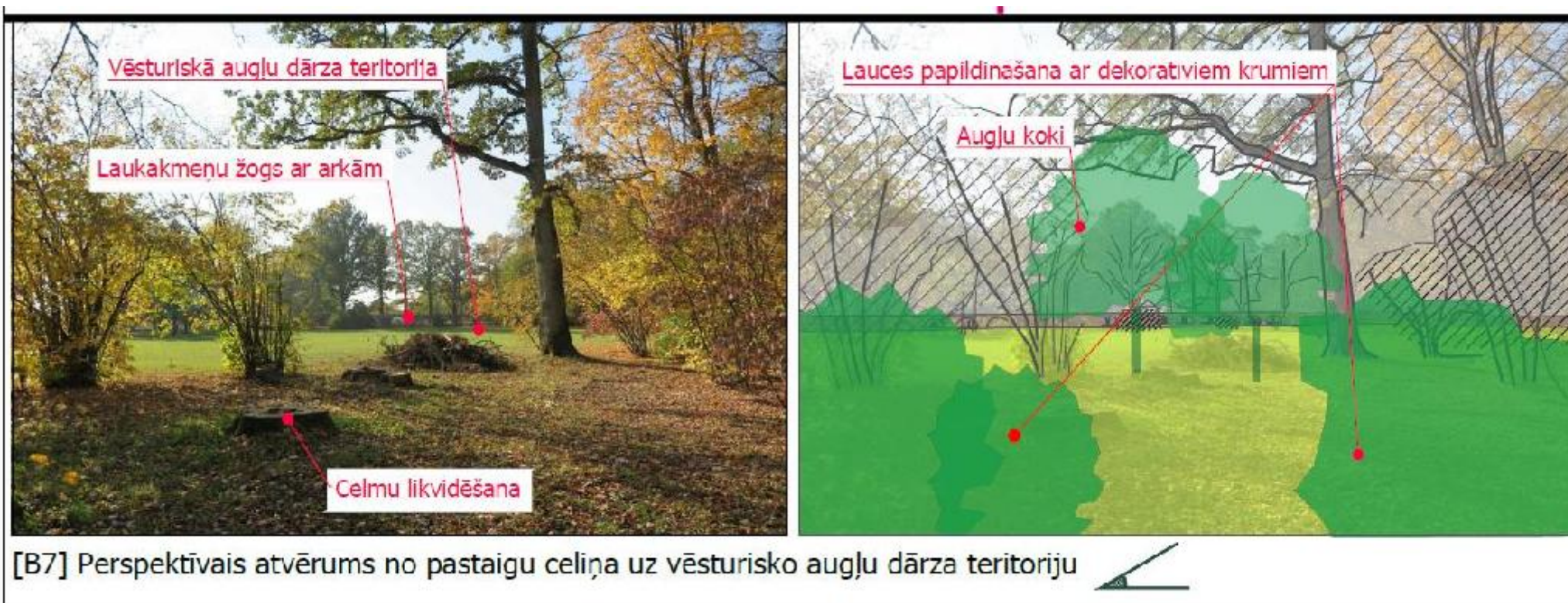
Vēsturiska parka stādījumu apsaimniekošana

- Jaunu stādījumu veidošana



Vēsturiska parka stādījumu apsaimniekošana

- Jaunu stādījumu veidošana



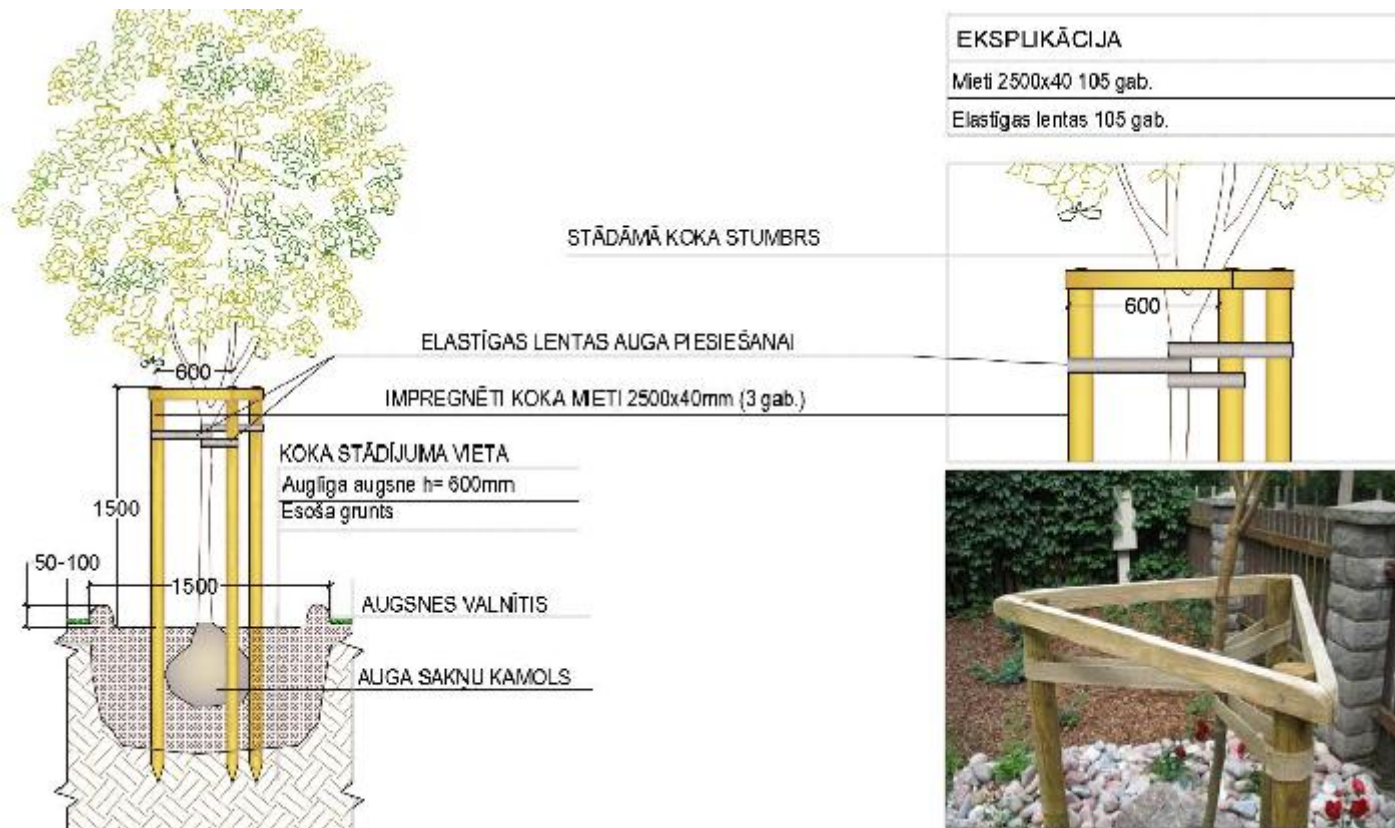
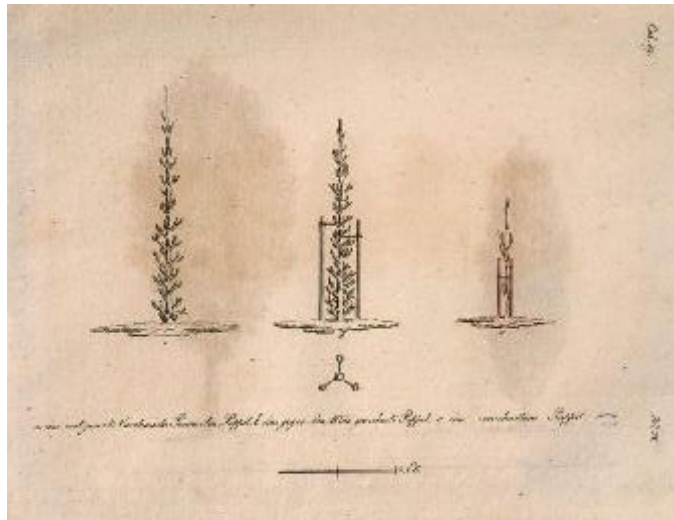
Vēsturiska parka stādījumu apsaimniekošana

- Jaunu stādījumu apsaimniekošana
- Stādu izvēle



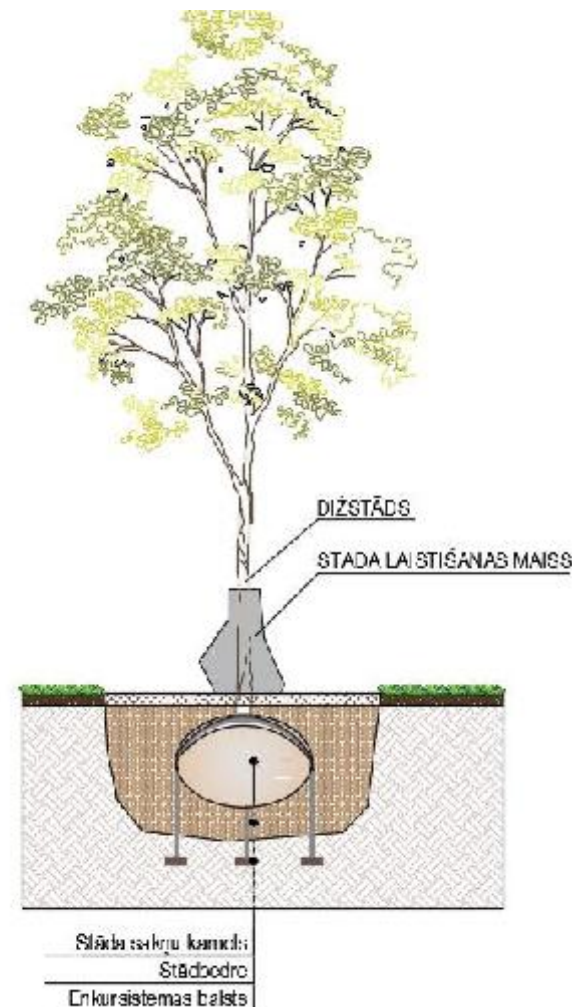
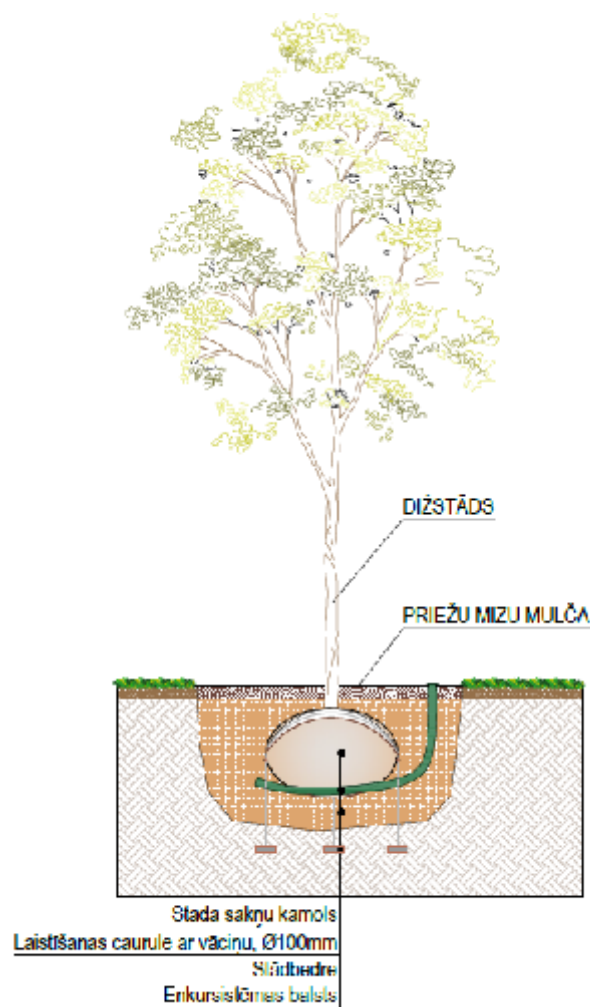
Vēsturiska parka stādījumu apsaimniekošana

- Jaunu stādījumu apsaimniekošana
- Stādīšana



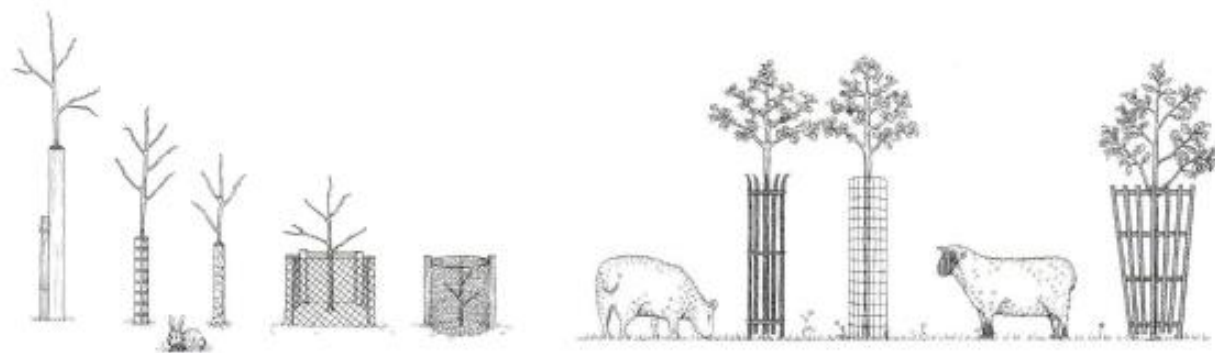
Vēsturiska parka stādījumu apsaimniekošana

- Jaunu stādījumu apsaimniekošana
- Stādīšana



Vēsturiska parka stādījumu apsaimniekošana

- Jaunu stādījumu apsaimniekošana
- Kopšana



Koka stumbra aizsargi. Jauno stādījumu aizsardzība pret iespējamiem dzīvnieku radītiem kaitējumiem



Plastikāta maza auguma jauno stādījumu aizsargi



Metāla stiepļu jeb sieta aizsargi jauniem stādījumiem. Jauno stādījumu vainagu veidošana



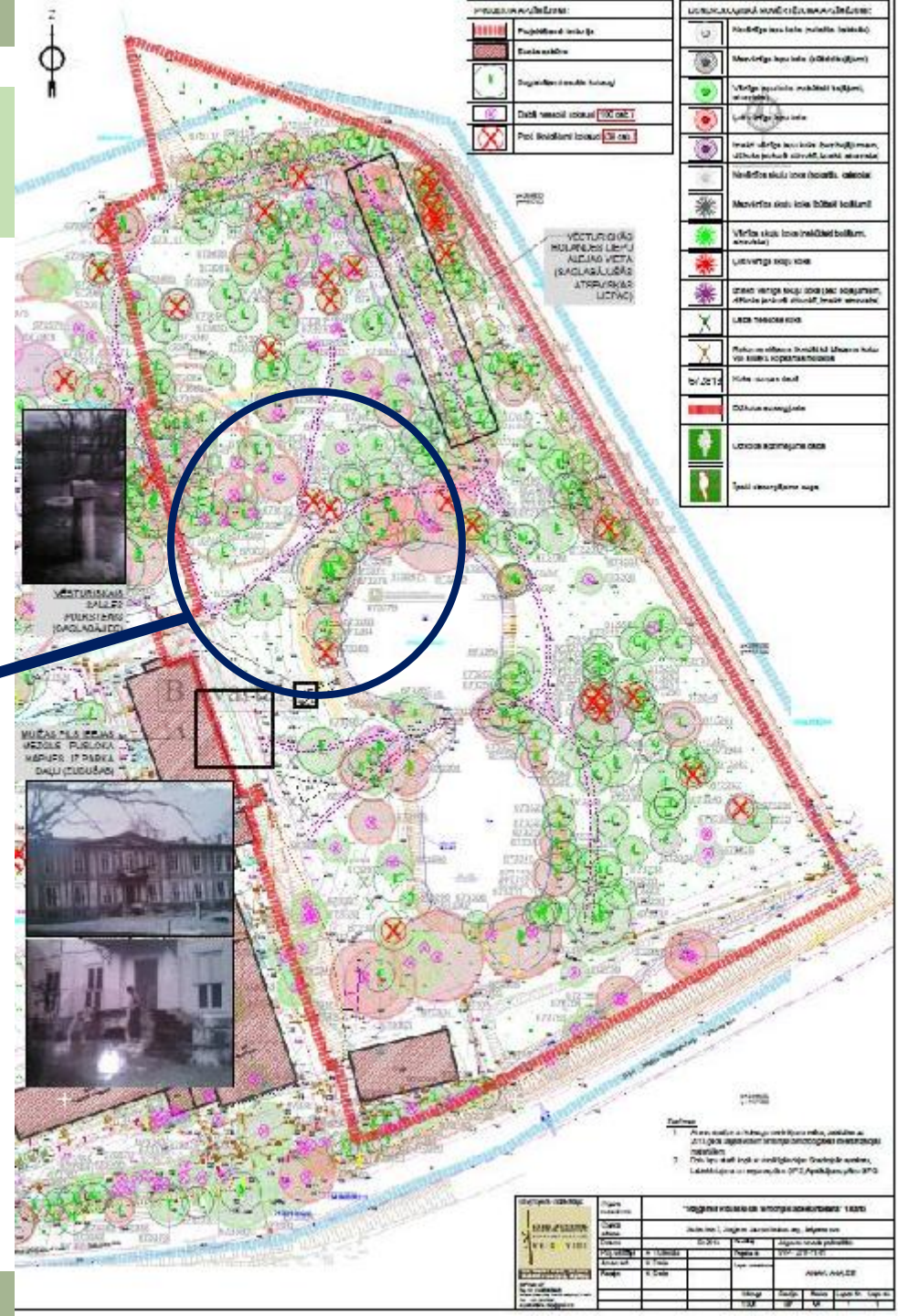
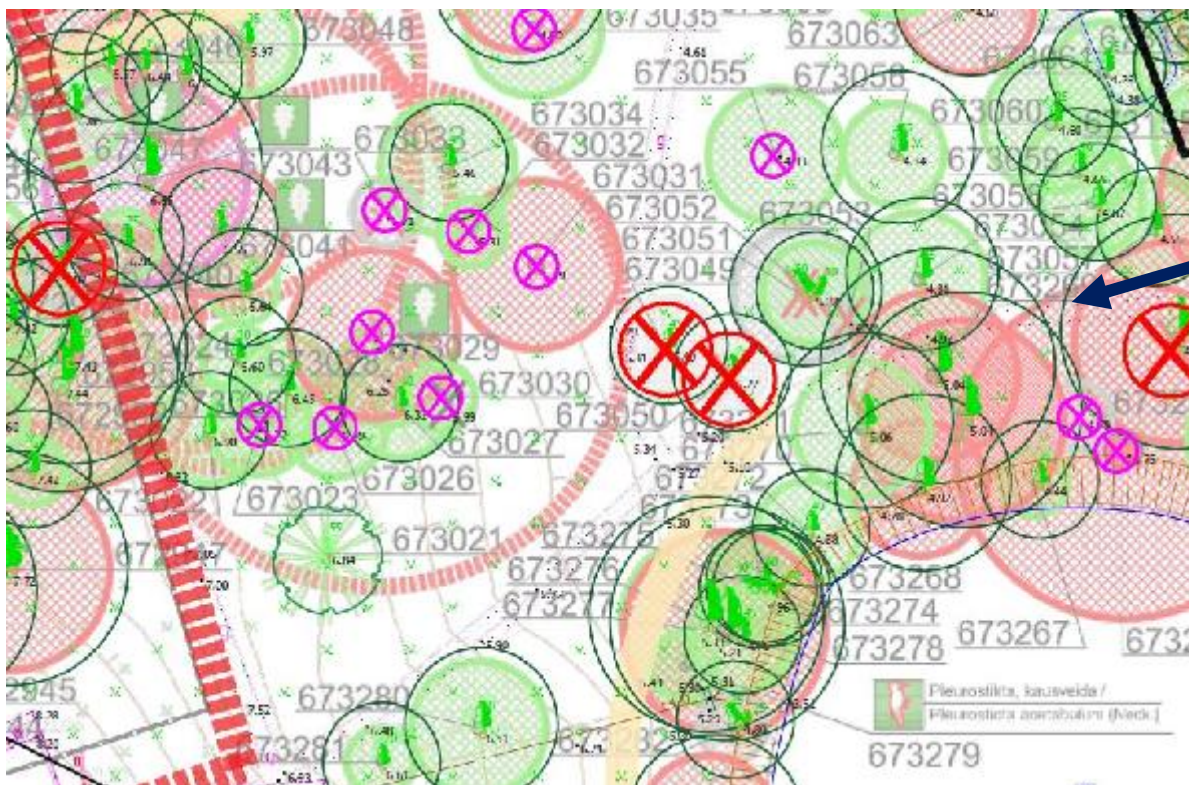
Koku piesiešana, izmantojot vienu atbalsta vietu un elastīgo lenti



Plastikāta koka stumbra aizsargi teritorijās, kur notiek zāliena pļaušana izmantojot trimmeri

Staļģenes muižas parka stādījumi

**„Dendroloģiskā inventarizācija Jelgavas novada Jaunsvirlaukas
pagasta Mežciema un Staļģenes ciema teritorijā” 2012.gads**



Retās un aizsargājamās sugas Staļģenes muižas parkā

- *Marmora rožvabole/ Liocola marmorata*



Retās un aizsargājamās sugas Staļģenes muižas parkā

- Dzenis, vidējais *Dendrocopos medius*

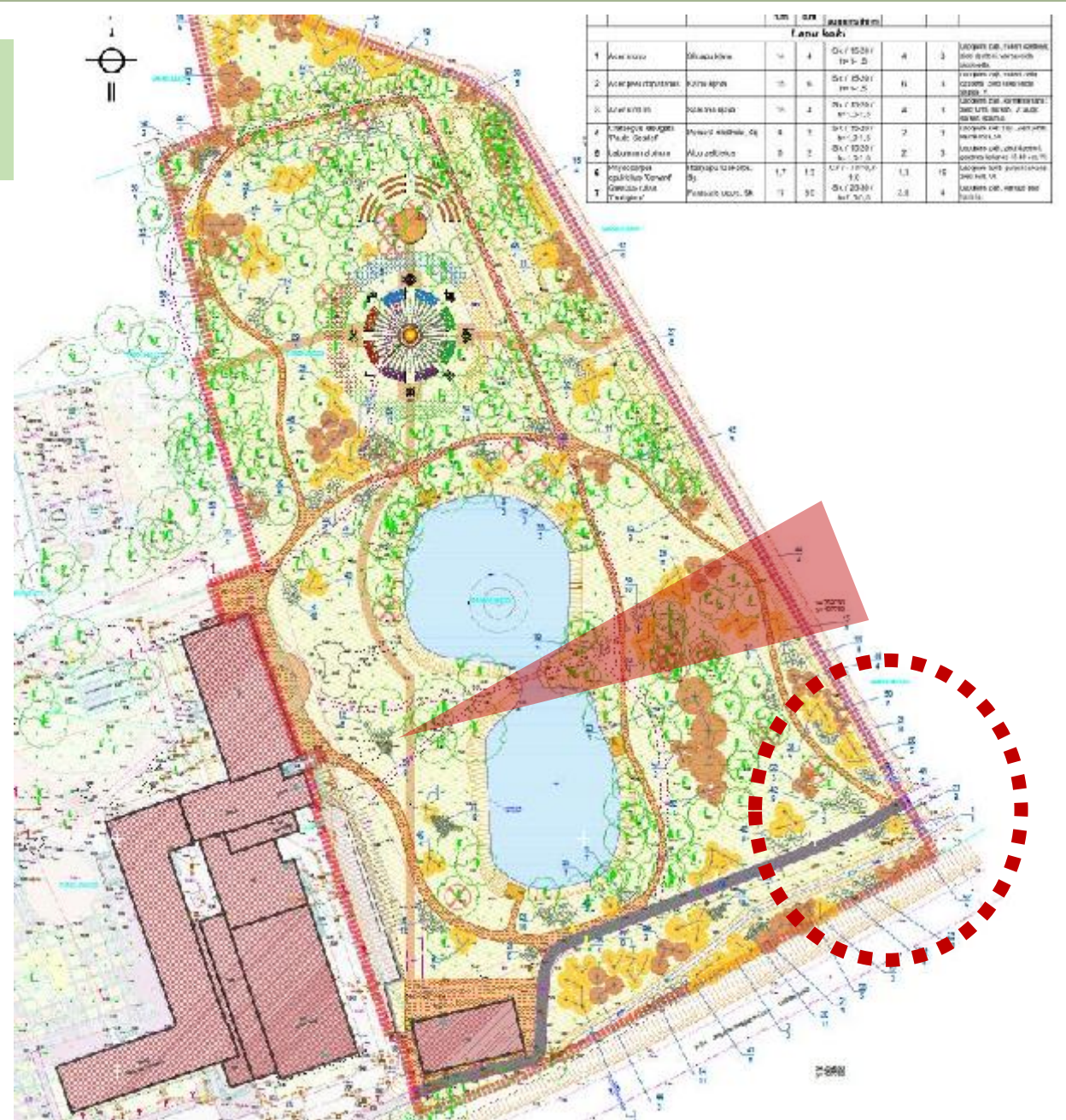


- Pleurostikta, kausveida / *Pleurosticta acetabulum*



Staļģenes muižas parka stādījumi

- Plānots parku papildināt ar 571 kokaugu (55 kokiem / 421 lapu krūmiem / 95 skuju kokiem)



Paldies par uzmanību!

Meža dienas 2020
Jelgavas novads, Jaunsvirlaukas pagasts,
Staļģene
2020. gada 29.septembris

Dr.arch. Kristīne Dreija
SIA 'Veido vidi'
Ainavu arhitekta
kristine.dreija@gmail.com